

MODERNLEŞME SÜRECİNDE ÖDEMİŞ HALKEVİ'NİN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

Yard. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ*

ÖZET

1932 yılında kurulmuş olan halkevlerinin yakın dönem Türkiye tarihi açısından en büyük özelliği Kemalist devrimlerin ilkelerinin pratikte halka en kolay yolla ulaştırılması yönünde gerçekleőtirdiđi faaliyetlerdi. Kemalist devrimlerle şekillenen yeni yaşam biçimlerinin halkevlerinin kurulduğu bölge özellikleri göz önünde bulundurularak düzenlediği dikkatlerden kaçmadı. Okuma yazmanın çok düşük olduğu, ekonomik sorunların pençesinde kıvranan Türkiye'de halkevleri Cumhuriyetin ilk yıllarında tavandan tabana büyük bir örgütlenme ile toplumsal ve kültürel kalkınmanın anahtarı olmuşlardır. Bu taşra için daha farklı bir anlam ifade ediyordu. Batı Anadolu'da Küçük Menderes Havzasında iri bir kasaba olan Ödemiş'te de Kemalist devrimler, cumhuriyet değerleri toplumsal ve kültürel yaşamın modern yüzü halkevi ile kendini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Ödemiş, Türk Ocakları, Halkevi, Modernleşme, Cumhuriyet Halk Partisi.

THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF ODEMISH PEOPLE HOUSE IN MODERNIZATION PROCESS

ABSTRACT

The most important feature of people Houses established in 1932 from the point of early period of Turkish history has been the activities of explaining the principals of Kemalist reforms to people practically with the easiest way. It has been noticed that new living ways have been formed with Kemalist reforms considering the feature of the districts where people houses were established. In the early years when reading and writing rates were very low, economic problems were seen highly, people houses have been the key of social and cultural developments with a great organization. This has got a more different meaning to the province. Kemalist reforms, republican values, modern appearance of social and cultural lives have been understood by means of people houses also in Odemish, a big town in Little Meander River basin, in the West Anatolia.

Key Words: Odemish, Turkish Ocaks, People House, Modernization, Republican People Party.

* Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yerleştirilmek istenen rejimi sağlam temellere oturtabilmek için bazı adımlar atmış ve bu çerçevede yeni kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında sırayla Millet Mektepleri, Cumhuriyet Halk Fırkası Hatipleri Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Halkevleri, Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi sayılabilir. Bu kurumlar arasında özellikle Halkevleri, çok geniş bir teşkilatlanma ile Anadolu'da en ücra köşelere kadar inerek toplumsal yaşamımızda önemli bir yere sahip olmuştur. Bu yönüyle halkevleri bir döneme damgasını vurmuş ve yakın Türkiye tarihinin önemli kurumlarından birisi haline gelmiştir. 1930'lu 40'lı yılların gençliği gözlerini kitab'a, müziğe, resime, spora Halkevi çatısında açmışlardır. Halkevlerinin kuruluşu tesadüfi olayların sonucu olarak ortaya çıkmış değildir. Çok partili rejim denemeleri sırasında bir kısım halkın Türk Devrimini gerçekleştiren CHP'nin karşısında yer almaları, bu desteğin siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerle pekişmesi Terakkiperver Cumhuriyet fırkasına yönelişi iktidardaki CHP'ni ve yöneticilerini rahatsız etmiştir. Bu durumu Türk Devriminin toplumsal tabana yerleşmediği düşüncesiyle ifadelendirdiler. Tek parti yönetimi yeni arayışlara bu noktada yöneldi. Çoğulcu rejim denemelerine son verildi. Tek parti yönetimi kuruldu. Uygulanmak istenen tüm "milliyetçi ve cumhuriyetçi güçlerin bir yerde toplanması düşüncesini"¹ hayata geçirmek için İttihat ve Terakki'nin kültürel kuruluşu olan Türk Ocakları yerine CHP'ne bağlı yeni bir kültür kuruluşu olarak Halkevleri açılmıştır. Halkevlerinin kurulması fikri Türk Ocakları kapanmadan aylar önce basına yansdı.² "Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmeli" düşüncesi ile Türk Ocaklarının kendini feshetmesinin ardından Talebe Cemiyetleri, Muallim Birlikleri, Kadınlar Birliği, Matbuat Cemiyeti ve Mason Locaları gibi derneklere kapatılmıştır.³

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, yeni devletin bir halk devleti olması istenmiştir. Yeni bir anayasa ile devlet şekillendirilmiş ve yapılan seçimlerle halkın yönetime katılması sağlanmaya çalışılmıştı. Bu gelişmelerin ardından sıra toplumsal dönüşümü gerçekleştirecek reformları yapmaya gelmişti; söz konusu inkılaplarda birbiri ardına yapıldı. Ancak bir şey gözlerden kaçmıyordu. İnkılaplar yapılıyordu ama halk bunları takip etmekte zorlanıyor özümsemekte güçlük çekiyordu.

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. III, C.III, AKDT YK. Ankara 1989, s.130.

² Basındaki yayınlarla ilgili olarak bkz. Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yay., Ankara 1981, s. 296.

³ Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1983, s. 78-79.

Başta Atatürk olmak üzere devrin yönetici kadrosu, yurdun her tarafını dolaşiyor ve yapılanları halka izah etmeye çalışıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan bu hızlı dönüşüm savaştan çıkmış bitkin, okuma yazma oranı oldukça düşük olan halkın anlayabileceği türden bir şey değildi. Tam bu noktada rejimle halk arasında bağlantı kuracak, kopukluğu ortadan kaldıracak, halkla yöneticiler arasında bağ oluşturacak, halkı eğitecek ve gerçekleştirilen inkılapları yaşamın pratiğine aktaracak bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada Halkevlerinin gerekliliği ortaya çıktı.⁴ Halkevlerinin kurulma düşüncesi daha Türk Ocakları kapatılmadan önce seslendirilmeye başlanmıştı.⁵ 1931 yılı başlarında kurulması kararlaştırılan Halkevlerinin açılma kararı 10-18 Mayıs 1931 tarihinde toplanan CHP Üçüncü Büyük Kongresinde onaylandı. Uzun bir hazırlık evresinden sonra 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri açılarak çalışmaya başladılar. İlk etapta 14 Halkevi faaliyete geçmiştir.⁶ 1950 yılına gelindiğinde sayıları Halkevi olarak 478'e, Halkodaları olarak da 4322'ye ulaşmış olan bu kuruluşların tamamına ait araştırmaların yapıldığını söylemek çok güçtür. Halkevlerini amaçları doğrultusunda, mahalli çerçevede değerlendirecek mikro düzeyde çalışmalar bu kuruluşlar hakkında ileri sürülen ve ileri sürülecek düşünceleri daha da zenginleştirecektir. Modernleşme sürecinde Batı Anadolu'da Küçük Menderes havzasında yer alan Ödemiş kasabasındaki gelişmeler söz konusu mikro ölçekli araştırmaları destekleyecek bilgileri bize kazandıracak zenginliktedir.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ödemiş:

Osmanlı idaresinde eşkıyalık dışında adı hiç duyulmamış olan Ödemiş, 1919-1922 yılları arasında Yunan işgalini yaşamıştır. Savaşın getirmiş olduğu yokluk, sefalet ve yıkımı bir arada görmüştür. 1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde Ödemiş bir ortaçağ kasabasından farksız görünümdeydi. Cumhuriyet dönemi Ödemiş için çağdaş bir kentin oluşumu yönünde önemli sosyal, kültürel, ekonomik hamlelerin atıldığı bir sürecin başlangıcı olmuştur.

1923'te köhne bir kasaba olan Ödemiş, bir taraftan yeniden imar edilirken, diğer taraftan Cumhuriyete ve Atatürk devrimlerine inanmış idealist yöneticiler eliyle Türkiye Cumhuriyeti'nin en modern kentlerinden biri durumuna gelmiştir.

⁴ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul 2000, s.21.

⁵ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, İstanbul 2002, s.59.

⁶ 19 Şubat 1932'de açılan Halkevleri şunlardır: Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya, Samsun *Halkevleri Faaliyet Raporları (1933,1934, 1935)*, Ankara 1935, s.3-22.

1919–1922 yılları arasında Yunan işgalini yaşamış olan Ödemiş Kasabası savaşın getirmiş olduğu yokluk, sefalet ve yıkım'ı bir arada gördü. 1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde Ödemiş bir ortaçağ kasabasından farksız bir görüntüdeydi.

1927 nüfus sayımına göre 15–20 bin nüfuslu kentler arasında yer alan Ödemiş komşu kent Tire'nin nüfus olarak gerisinde kalırken, (18.747) il statüsündeki 17 yerleşim biriminden fazla nüfusa sahipti. 1935 nüfus rakamları göz önünde bulundurulduğunda, 20.732 nüfusuyla bugün oldukça gelişmiş birer sanayi kenti görüntüsündeki Denizli ve Kocaeli dahil 15 il nüfusundan daha ileridedir ve orta boy bir kent görüntüsündedir.⁷

Cumhuriyet dönemi Ödemiş'te çağdaş bir kentin oluşumu yönünde önemli hamlelerin atıldığı bir sürecin başlangıcıdır. Cumhuriyet döneminde ilk büyük adımlar imar alanında kendini gösterdi. Cumhuriyet'in ilanından 1927 yılına kadar olan imar faaliyetleri için de 131 lira değerinde 26 ev, 130 bin lira değerinde 60 dükkan, 60 bin lira değerinde 2 fabrika ve bir okul inşa edilmiştir.⁸

Ödemiş'in kentsel dokusunda bugün de yaşayan izlerini (1927–1934) yılları arasında Belediye Başkanlığı yapan Dr. Mustafa Şevket (Bengisu)Bey'e borçludur. Bengisu şehrin ilk plânını Macar Mühendis Scarpa'ya çizdirmiştir.⁹

Ödemiş'te Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kültürel alanda da önemli atılımlar gözlenmiştir.¹⁰ Eğitimin modernleşmesi yönünde Türk Devriminin kazanımları hayata geçirilmiştir. Atatürk Döneminde İzmir merkezi dışında Vilayet'te ilk ortaokul Ödemiş'te 1 Eylül 1932 yılında açılmıştır.¹¹

Ödemiş'te Cumhuriyet idaresiyle beraber sahne oyunlarında da bir canlanma görülmüştür. Tiyatro topluluklarının en büyük sıkıntısı, Ödemiş'te iyi bir salon bulunmamasıydı. Bu problem 1924 yılından sonra Ermenilerden kalan bir binanın Ödemiş Türk Ocağı'na devredilerek

⁷ Günver Güneş, “Çağdaşlaşma Hareketleri İçinde Atatürk Döneminde Ödemiş Kentindeki Gelişmeler 1923–1938”, Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2006, ATASE Yayını, Ankara 2006, s.67–106.

⁸ Hizmet, 8 Teşrin-i Sani 1928.

⁹ Ülkü Altınoluk, “Ödemiş'te Milli Mimarlık”, Art Dekor, Yıl:6, Sayı:63, Haziran 1998, s.79., Kaya Bengisu, Koca Doktor Mustafa Bengisu, İzmir 1993, s.81.

¹⁰ İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, Ödemiş Özel Sayısı, Sayı:8, Ağustos 1927, s.374.

¹¹ Hasan Ali Yücel, Türkiye'de Ortaöğretim, Ankara 1994, s.605, Hizmet 16 Eylül 1932, Anadolu 16 Eylül 1932, Ödemiş Ticaret ve Sanayi Odası'nın Cumhuriyet'in Onuncu Bayramına Hediyesidir, Ödemiş 1933, s.35.

müsamere ve temsil salonu yapılmasıyla çözüme kavuşmuştur.¹² Cumhuriyetin ilk yıllarında Ödemiş'teki önemli tiyatro etkinlikleri önce Türk Ocağı eliyle, daha sonra da Halkevi Temsil Koşu aracılığıyla yapılmıştır.¹³ Türkiye'de belki ilk kez köy tiyatroculuğunun temelleri de bu tarihlerde Ödemiş Halkevi tarafından atılmıştır.¹⁴

Ödemiş'te basın yayın yaşamı da cumhuriyet döneminde önemli gelişme göstermiştir. Uzun yıllar hissedilen Ödemiş'e ait bir dergi ve gazetenin eksikliği, Yeni Ödemiş Mecmuasının yayına başlamasıyla giderilmiştir. İlk sayısı 15 Ekim 1932'de yayınlanmaya başlanan dergi, ilmi, içtimai, edebi, iktisadi tarzda hazırlanarak her ayın 1. ve 15. günleri çıkarılmıştır.¹⁵

Cumhuriyet yönetimi ile birlikte sosyal ve ekonomik değişimin önemli bir şekilde gözlemlendiği Ödemiş'te Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren sosyal yardım kurumları da ciddi bir faaliyet yoğunluğu içinde olmuşlardır. Bu kurumlar Hilal-i Ahmer (1935'te Kızılay), Himaye-i Etfal (1935'te Çocuk Esirgeme Kurumu) ve Tayyare Cemiyetleri (THK) idi.

Yunanlıların Anadolu'yu 1922 Eylülünde terk etmesiyle özellikle Rum ve Ermenilerin kasabadan ayrılmaları üzerine ticari faaliyetler tamamen Türklerin eline geçmiştir. Nitekim 1923 yılında yeniden çalışmaya başlayan Ödemiş Ticaret Odası'na kayıtlı 43 tüccarın tamamı bu tarihlerde Türklerden oluşuyordu.¹⁶ Cumhuriyet döneminde de bir tarım kenti olma özelliğini sürdüren Ödemiş'te en gelişmiş ticaret tarım ürünleri satışı ve tarım aletleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ödemiş 1923 yılında tüm İzmir Vilayeti içinde % 28.04 payı ile kazalar arasında ihracat potansiyelinde ilk sırayı alıyordu.¹⁷ Dünya ekonomik buhranı sırasında 1930'larda kısa bir duraksama geçiren İzmir piyasasında ticaret hacmi 1932 yılında 3 milyon liraya kadar gerilemiştir.¹⁸

Bütün bunlar Cumhuriyet döneminde kısa bir zaman dilimine sığdırılmış, Ödemiş'in çağdaş bir kent olarak gelişmesinin önemli adımları olarak görülmelidir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yapılan

¹² İbrahim Karaer, *Türk İnkılabı ve Türk Ocakları*, Ankara 1992, s.25.

¹³ Halkevlerinin 1937 Yılı Çalışma Raporu Ankara 1937, s.112.

¹⁴ Eyüp Hamdi Akman, *Türk Köylüsünün Kalkınma Yolları*, İzmir 1936, s.104.

¹⁵ *Yeni Ödemiş*, Yıl: 1, Sayı: 1, Ödemiş 15 Teşrin-i Evvel 1932.

¹⁶ 1339 Senesi İzmir Vilayet İstatistiği.

¹⁷ Tevfik Çavdar, "*Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde Osmanlı Ekonomisi ve İzmir*", 1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı, İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, İzmir 1985, s. 136.

¹⁸ Ödemiş Ticaret ve Sanayi Odası Aziz Cumhuriyetin Onuncu Bayramına Armağanı, Ödemiş, 1933 Ek.2.

devrimlere yürekten destek veren Ödemiş halkı Mustafa Kemal Atatürk'ün hayata geçirdiği her yenilik hareketinin yanında yer almıştır. Cumhuriyetin kurumları bir bir yerlerini alırken, köycülük politikasının pratik uygulamalarıyla kır-kent bütünleşmesi sağlanmıştır. Batı Anadolu'da bulunan kazalar içerisinde cumhuriyetin ilk yıllarında en yoğun sosyal- kültürel- ekonomik örgütlenme Ödemiş'te gözlenirken, sivil toplum dayanışması kentte demokratik bir hava yaratmıştır. Ödemiş 1930'lu yıllardan başlayarak yapılan çalışmalarla bir Osmanlı Kasabası hüviyetinden çıkmış, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern kentlerinden biri konumuna gelmiştir.19 Ödemiş'in Cumhuriyet rejimi ile bütünleşmesinde iki önemli kurumunun Türk Ocağı ve Halkevinin tartışma götürmez bir etkisi söz konusudur.

Türk Ocağından Halkevine: Ödemiş Halkevinin Kuruluşu

Ödemiş Türk Ocağı Cumhuriyet döneminde ilk kurulan ocaklar arasında yer almıştır.²⁰ Ödemiş Türk Ocağı künye defterine göre ocağın ilk üyesi Ali Orhan (Ilkürşun) Bey aynı zamanda ocağın ilk reisidir. 1930 yılı sonlarında ocağa kayıtlı 302 üye bulunuyordu.²¹ 1925 yılından itibaren Ödemiş Jandarma Binasında faaliyet gösteren Ödemiş Türk Ocağı'nın,²² 1930 yılına kadar başkanlığını Şükrü (Konuk),²³ İbrahim (Yayla)²⁴ ve Bedri Bey yapmışlardır. Türk Ocağı kurultaylarına ise 1924 yılında Dr. Mustafa Şevket Bey, 1928 yılında da Enver Bey katılmışlardır.²⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında Ödemiş Türk Ocağı üyelerden aldığı aidatlarla ayakta durmaya çalışırken, zaman zaman kentin ileri gelenleri Belediye, CHF'nın ekonomik desteğini arkasında buldu. Bu dönemde gelir getirmek amacıyla pehlivan güreşleri,²⁶ piyango çekilişleri²⁷ tertip edilmiştir. 1924 yılında emval-i metrukeden Ermenilerden kalan binalardan bir kısmı ile müsamere ve temsil salonu Hükümetin çıkardığı bir yasayla Ödemiş Türk Ocağı'na geçmiştir.²⁸ Ödemiş Türk Ocağı 1920'li yıllarda 1 sinema binası, 1 tütün deposu, 1

²⁰ Yeni Mecmua c. IV, s.9, 20 Aralık 1339 İstanbul, s.482., Günver Güneş, "Türk Ocaklarının Doksan Birinci Kuruluş Yılı Dönümünde Taşra Şubelerine Bir Örnek: Ödemiş Türk Ocağı Ve Faaliyetleri", *Türk Yurdu*, cilt:23, sayı:192, Ağustos 2003, s.27.

²¹ Ödemiş Türk Ocağı Künye Defteri, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi, Demirbaş No.: 39, Belge No.: 350.

²² Anadolu, 14 Mayıs 1341 (1925).

²³ İ.T.S.O.M "Ödemiş Özel Sayısı", İzmir Ağustos 1927, s.375.

²⁴ *Türk Yurdu* Cilt: 1-21, Sayı:2-196, Şubat 1928, s.57.

²⁵ *Türk Yurdu*, c.1-21, Sayı:3-197 Mart 1928, s.64.

²⁶ Sada-yı Hak, 1 Şubat 1341 (1925).

²⁷ Yanık Yurt, 30 Mart 1926.

²⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kararname No.:538, Dosya No.: 1887, Tarih 19.5.1340., İbrahim Karaer, *Türk İnkılabı ve Türk Ocakları*, Ankara 1992, s.25

mektep binasını²⁹ kiraya vererek önemli bir mali kaynağa sahip olmuştur.³⁰ Öyle ki 1927 ve 1928 yılı Ocak bütçelerine baktığımızda Ödemiş Türk Ocağı yüksek bütçeye sahip 5 Türk Ocağı arasında yer alıyordu.³¹ Türk Devriminin sonsuz destekleyicisi olan Ödemiş Türk Ocağı, 1925 yılında kabul edilen şapka kanunundan sonra şapka giymeyen ocak azalarının ocağa girmesini yasaklamıştır.³² Harf İnkılabıyla birlikte, 1928 yılında ocakta kurslar açılmış, dokuz dershanede halk yeni harfleri Türk Ocağı'nda öğretmenler aracılığıyla öğrenmiştir.³³ Milli bayramlara büyük bir katılım sergileyen Ödemiş Türk Ocağı; sosyal yardım kolu aracılığıyla İzmir Sanat Mektebi'nde Mehmet İsmail ve Kamil Efendi isminde iki öğrencinin okul masraflarını karşılamıştır.³⁴ Her yıl Ödemiş'e yerleşmiş olan yoksul muhacirlerden birine para yardımı yapılıyordu.³⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında halk sağlığı konusunda Ödemiş Türk Ocağı'nın yaptığı çalışmalar Merkez Türk Ocağı tarafından bile takdirle karşılanıyordu.³⁶

Ocak kütüphanesi ise Ödemiş ileri gelenleri ve özellikle Refik Şevket (İnce) Bey'in katkıları ile 1924 yılında oluşturulmuştur.³⁷ Türk Ocağı bahçesi de 17 Mayıs 1928 günü tamamlanmıştır. Ödemişin eğlence yaşamına büyük hareketlilik getiren Ocak bahçesinde Cazband ve dans pistleriyle, Gölcük'un küçük bir maketini temsilen sun'î dağlar ve çağlayan bir havuz bulunuyordu.³⁸

Tiyatroyu Ödemiş'e getiren ocak gerek kendi bünyesinde oluşturduğu temsil heyetiyle, gerekse amatör temsil heyetlerinin yanı sıra Dar'ül Bedayii kente davet ederek kasaba da canlı bir sahne yaşamı yaratmıştır.³⁹ Ocak bünyesinde 1929 yılında ise 26 parçadan oluşan bir bando takımı kurulmuştur.⁴⁰ Bir sinema makinesi ve sinema salonuna sahip olan Ödemiş Türk Ocağı, halk eğitiminde etkin bir araç olarak

²⁹ **Ödemiş Türk Ocağı, Karar Defteri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (1929-1930), Demirbaş No.:32, Dosya No.: 21, No.: 305, s.23.

³⁰ **Hizmet**, 2 Mayıs 1926. Günver Güneş, **Ödemiş Türk Ocağı**...,s.30.

³¹ Yusuf Sarımay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul 1994, s.248.

³² **Anadolu**, 8 Teşrin-i Evvel 1341.

³³ **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1928.

³⁴ **Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri**, a.g.arşiv, s.6

³⁵ **Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri**, a.g.arşiv, s.421.

³⁶ İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s.159.

³⁷ **Sada-yı Hak**, 6 Nisan 1340.

³⁸ **Hizmet**, 18 Mayıs 1928., Günver Güneş, **Ödemiş Türk Ocağı**...,s.30.

³⁹ **Hizmet**, 26 Mayıs 1926.

⁴⁰ **Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri**, a.g.arşiv, (1929-1930), **Hizmet**, 18 Şubat 1929.

sinemadan da yararlanmışır.⁴¹ Ocakta çeşitli uzmanlar eliyle verilen konferanslar da ise halka bilgi akışı sağlanmışır.⁴² 1925 yılında devreye giren Köycülük koluyla⁴³ bir tabip, bir baytar, bir muallim ve bir ziraatçıdan oluşan; Heyet-i İrşadiye ile⁴⁴ her Cuma günü dörder kişilik heyetler halinde köylere gidilmiştir. 11 Haziran 1925 günü Bademiye'ye gidilmiş, 31 kişi muayene edilerek ilaçları merkezden ücretsiz verilmek üzere kontrol altına alınmış, köylü ile sohbet edilerek dertleri dinlenmiş, ziraat usulleri, eğitim ve hastalıklar hakkında bilgiler verilmiştir.⁴⁵ Ödemiş Türk Ocağı Bursa, Adana Ocaklarıyla birlikte Türkiye'de ilk defa bu faaliyetleri gerçekleştiren ocak şubeleri olmuştur.

Ödemiş Türk Ocağında spor faaliyetleri 1923 yılında kurulan Altınova Güç Yurdu Spor Kulübünün kurulmasıyla başlamıştır. 1928 yılında Küçük Menderes,⁴⁶ 1930 yılında Yıldırım Spor Ödemiş Türk Ocağı himayesinde faaliyetlerini sürdüren diğer gençlik kulüpleri oldular.⁴⁷ Cumhuriyetin ilk yıllarında Kasabadaı tek spor sahası Türk Ocağı tarafından yapılmıştır. Bu dönemde İzmir'in güçlü temsilcisi Altay Kulübü gibi takımlar Ödemiş'e gelerek Türk Ocağı gençleriyle müsabakalar gerçekleştirmişlerdir.⁴⁸ 1929 yılında Ödemiş'te bulunan iki kulüp Altınova ve Küçük Menderes arasında altı maç üzerinden bir turnuva düzenlenmiştir. Turnuvayı kazanan Altınova Kulübü Türk Ocağından ödül olarak bir top kazanmıştır.⁴⁹ Bedri Bey'in ocak reisliğinden istifasıyla, 1930 yılında başkanı bulunmayan Ödemiş Türk Ocağı,⁵⁰ Türk Ocaklarının 31 Mart 1931 tarihinde feshedilmesiyle bütün mal varlığıyla birlikte CHP'ne geçmiştir.

Türk Ocaklarının kapatılıp Ocakla ilgili mal ve görevlerini CHP'ne aktarılmasının ardından Atatürk Devrimini ve bu devrimle başlatılan ulusal kültür yaratma çabalarının halka yaygınlaştırılması amacıyla 19 Şubat 1932'de Halkevleri kuruldu.⁵¹ İlk açılan Halkevlerinin ardından Ödemiş Halkevi'de 23 Şubat 1934 günü açılmış ve çalışmalarına Tayyare

⁴¹ İbrahim Karaer, a.g.e, s.169, Anadolu, 23 Şubat 1931.

⁴² Sada-yı Hak, 24 Şubat 1924.

⁴³ Türk İli, 14 Eylül 1341, Yamık Yurt, 6 Teşrin-i Evvel 1341.

⁴⁴ Anadolu, 10 Teşrin-i Sani 1925.

⁴⁵ Hizmet, 17 Haziran 1926.

⁴⁶ Hizmet, 16 Temmuz 1928.

⁴⁷ Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri, a.g.arşiv (1929-1930), s.66

⁴⁸ Hizmet, 9 Mayıs 1928.

⁴⁹ Hizmet, 8 Teşrin-i Evvel 1929.

⁵⁰ Ödemiş Türk Ocağı Karar Defteri, a.g.arşiv (1929-1930), s.64.

⁵¹ Tevfik Çavdar "Halkevleri" Cumhuriyet Dönemi" Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul 1984, s.879., Anıl Çeçen, Halkevleri, Ankara 1990, s.106-107.

Cemiyeti'nin binasının alt katında başlamıştır.⁵² Halkevinin açılışı Ödemiş'te oldukça renkli gösterilere sahne olmuştur. Açılış Halkevlerinin ikinci kuruluş yılına denk getirilmiş hazırlıklar bir hafta önceden başlamıştır. 1934 yılında Türk Hava Kurumu Ödemiş Şubesi'nin faaliyet gösterdiği binanın salonuna bir radyo, dışarıya da bir hoparlör konulmuştu. 23 Şubat günü önce Başvekil İsmet Paşa ile Necip Ali Bey'in nutukları dinlendi. Bu konuşmalar törene katılan kalabalık tarafından hararetle alkışlandı. 250 talebe tarafından da Cumhuriyet yemini söylendi. Ardından Halk fıkrası Ödemiş Kaza İdare Heyeti Reisi Avukat İbrahim ile Orta Mektep Türkçe Muallimi Eyüp Hamdi Beyler tarafından Halkevleri hakkında bir konuşma yapıldı.⁵³ İki talebede birer şiir okudular. Gece de Halkevi Bandosu tarafından Musiki Heyetinin de katılımıyla bir konser verilmiştir. Açılış dolayısıyla Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a ve CHF Umumi Katipliğine telgraflar çekilmiştir. 1930'lu yılların başlarında Ödemiş'i medeni bir şehir yapma sevdasında olan Ödemiş'in önde gelenlerinin girişimleriyle ilk etapta yedi şubesini tamamlayıp faaliyete geçen Ödemiş Halkevi bu süre de ilk idare heyetini de belirlemiştir. Buna göre Halkevi Reisliğine Selim Rifat Bey, Köycülük Koluna Kaymakam Haşim Şerif Bey, Dil, Tarih ve Edebiyat Koluna Orta mektep müdürü Recep (Başsoy) Bey, Temsil Koluna İş Bankası Müdürü Rifat Bey, Musiki Koluna Muallim Faik, Spor Koluna Tüccardan Bozcayakalioğlu Hüseyin Bey, Kütüphane ve Neşriyat Koluna Mihriban Hanım, Halk Dershanelere ve Kurslar koluna Muallim Hikmet Hüsamettin Bey seçilmişlerdir.⁵⁴

1934 yılında kayıtlı 465 üyesi bulunan Ödemiş Halkevinin⁵⁵ iki yılsonunda üye sayısı 500'ü aşmıştır.⁵⁶ 1936 yılında 9 gösteri, 4 sinema gösterisi, 4 konferans, 1 spor gezisi, 7 köy gezisi ile faal bir yıl geçiren Ödemiş Halkevi 42 kadın üyesi ile kadınların en yoğun faaliyet gösterdiği Halkevleri arasında yer almıştır.⁵⁷ 1938 yılının ilk altı aylık döneminde Manisa, Adana, Artvin Halkevleri ile birlikte Ödemiş Halkevi yaptıkları çalışmalar göz önünde bulundurularak en başarılı Halkevleri arasında gösterilmiştir.⁵⁸ Kurulduğu tarihten itibaren önemli ekonomik sıkıntılarla

⁵² Kaya Bengisu, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, İzmir 1993, s.105., *Anadolu*, 23 Şubat 1934.

⁵³ Günver Güneş, "*Cumhuriyet Öğretmeni Eyüp Hamdi Akman*", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: IV, Sayı:11, İzmir 2005, s.115.

⁵⁴ *Anadolu*, 19 Mart 1934.

⁵⁵ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyetleri Raporları Hulasası, Ankara 1935.

⁵⁶ "*Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı*", *Halkevleri Yıldönümü Broşürü*, Ankara 1937, s.29.

⁵⁷ A.g. Broşür, s.29.

⁵⁸ "*Halkevleri Haberleri*", *Ülkü*, Sayı 66, Ağustos 1938, s. 557.

boğuşan Halkevinin idealist idarecileri 1938 yılını 73 liralık ödenekle tamamlarken⁵⁹ II. Dünya Savaşı sırasında 1943 yılında ancak 300 lira yıllık ödenekle çalışmalarını yürütebilmişlerdir.⁶⁰ II. Dünya Savaşı sırasında bütçesi oldukça gelişmiş olsa bile mali sıkıntılardan kurtulamamıştır.⁶¹ 1940 yılında itibaren Halkevlerinin bina sorununun çözümünde “planlı ve sistemli” bir şekilde çalışmak için Halkevleri merkezinde bir program yapılmış, bu programa göre Halkevleri hiç binası olmayan ve yeni binaya ihtiyaç duyan Halkevleri şeklinde sınıflara ayrılmıştı. II. Dünya Savaşı’nın neden olduğu ekonomik buhran ve demir sıkıntısı nedeniyle programda amaçlanan 50 kaza merkezi daha sonra 15’e indirilmiştir. Bu 15 kaza içinde Ödemiş’te bulunuyordu. Uzunca bir süre Türk Hava Kurumu binasında faaliyet gösteren Ödemiş Halkevi, 1945 yılında yapımına başlanan yeni binasına⁶² ancak üç yıl sonra geçebilmiştir. Açılışı 1948 yılında yapılan yeni Halkevi binası 500 bin liraya mal olmuştur. Bina 1600 metrekare alanda iki bloktan oluşuyordu. Meydan cephesi Kemerli tabii taş kaplamalı bir geçitte bağlanıyordu. 700 kişilik salonu ve istasyona bakan gazinosu ile Ödemiş’in en modern kültür yapısı ortaya çıkarılmıştı.⁶³ Ödemiş Halkevi geniş yığınları çevresinde toplayarak ilk kurşun törenleri, Ödemiş Kurtuluş şenlikleri gibi yerel baz da etkinliklerde bulunurken, 23 Nisan Ulusal Egemenlik, 19 Mayıs Gençlik, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramları gibi ulusal törenlerde en ön saflarda yer almış, kutlama programlarını organize etmiştir. Halkevinde verilen konferansların kentte oldukça büyük etkisi olmuştur. Avukat İbrahim Rahmi Bey’in bazı akşamlar Büyük Salon da “Türk Tarihi” Konferansları ilk kez verildiğinde Ödemiş’te epey ilgi çekmişti.⁶⁴ Cavid Bey’in “Sağlık”, Manisa Milletvekili Refik İnce’nin “Sosyal İçerikli”, A. Hamdi Akman’ın “Devrim ve Ulusçuluğa” ait konferansları 1930’lu yılların ortalarında sosyal-kültürel yaratmıştı.⁶⁵ Denilebilir ki Ödemiş Halkevi Küçük Menderes Havzasının Kültür mabedi halini almıştır. Bunu da Halkevinde verilen konferanslar, müzik kursları, müsamereler sağlamıştır. 1934 yılında gerçekleşen 13 konferansı Halkevinde 7430 kişi izlerken, 1934 yılında verilen 11 konferansı 3100

⁵⁹ Mütferrik Maarif İstatistikleri, Ankara (1938–1939), S. 494–495.

⁶⁰ Mütferrik Maarif İstatistikleri, Ankara (1943–1944), S. 460–462.

⁶¹ Devrim 2 Mart 1946. “1946 Yılı Ödemiş Halkevi bütçesi 3540 lira olarak belirlenmiştir.

⁶² Anadolu 13 Mart 1945., Neşe G. Yeşilkaya, Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İst. 1999, s. 137.

⁶³ Efe 20 Mart 1948.

⁶⁴ Kaya Bengisu, a.g.e., s. 106.

⁶⁵ “Ödemiş Halkevi Konferanslarından”, Yeni Ödemiş, yıl 2, S. 16, 15 Şubat 1936, s.12.

kişi takip etmiştir.⁶⁶ 1934 yılında Selim Rifat Bey'in başkanlığını yaptığı Ödemiş Halkevinde sırasıyla, Muharrem Baran, Mutahhar Başoğlu, Enver Dündar Başer, Muammer Lütfi Bahşı, Selahattin Sülüner, Latif Ural ve son olarak ta Kaya Bengisu görev almışlardır. Ödemiş Halkevinin son idare heyetinin de şubelerin başında şu isimler bulunmuşlardır.

Sosyal Yardım Kolu	- Hayrettin Davran
Temsil Kolu	- Esat Vulaş
Köycülük Kolu	- Muhtar Sevin
Spor Kolu	- Selami Selçuk
Dil-Edebiyat Kolu	- Azime Anıl
Tarih-Müze Kolu	- Mustafa Çankaya
Kütüphane-Yayın Kolu	- Mustafa İpek
Güzel Sanatlar Kolu	- Niyazi Tüzünalper
Halk Dershaneleri ve Kurslar	- Hikmet Orhun

Avrupa da savaş rüzgarlarının estiği 1930'lu ve 1940'lu yıllarda Türk Devrimini topluma mal etmek, kazandırmak adına ortaya çıkan Ödemiş Halkevi sineması, baloları, çaylı danslar, müsamereleri, temsil şölenleri, şiir geceleri, sergileri, tarih gezileri, köycülük faaliyetleri, kütüphanesi, gazinosu, spor kulübü ile modern ve çağdaş bir toplum yaratma özlemi içerisinde Ödemiş'te önemli sayılabilecek adımlar atmıştır. Ödemiş Halkevinin faaliyetlerinin daha yakından gözlemleyebilmek için on yedi yıl boyunca faaliyet gösterdiği dokuz şubeyi tek tek incelemek daha doğru olacaktır.

1) *Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi :*

Yurt sevgisi, yurttaşlık görevleri konusunda konuşmalar ve konferanslar düzenleyen Dil- Edebiyat Tarih Şubesi⁶⁷ Ödemiş ve çevresinde yaşayanların genel bilgisini arttırmaya çalışmıştır. Kol dil ve edebiyatla ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Dil ve Edebiyat Şubesi eski eserlerdeki öz Türkçe kelimeleri derleyerek, halk arasında kullanılıp yazı

⁶⁶ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, Ankara 1935, s. 179.

⁶⁷ Bu şubenin ismi halkevlerinin kurulduğu zaman "Dil, Tarih Edebiyat Şubesi" idi. Fakat 20 Nisan 1940'da ismi ve faaliyet alanında değişiklik yapılarak adı "Dil ve Edebiyat Şubesi" olarak değiştirildi. Şubenin tarih ile ilgili çalışmaları bu değişiklikten sonra adı daha önce " Müze ve Sergi Şubesi" olan ve daha sonra " Tarih ve Müze Şubesi" olarak değiştirilen şubeye verildi. Bkz; **CHF Halkevleri Öğreneği**, Ankara 1935, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, Hakimiyet-i Milliye Matbaası Ankara 1934, **CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, Ankara 1940.

dilinde kullanılmayan kelimeleri toplamış, eski Türkçe ve halk arasında kullanılan dilin gramer ve ağız yapısını araştırmaları yapmıştır.

Şube yaptığı çalışmalarla Ödemiş Halkevinin en önemli şubesi olarak göze çarpmaktadır. Kurulduğu 1934 yılında 25 üyesi bulunan Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesinin Ödemiş ve çevresinde özellikle Bozdağ, Adagide, Kiraz, Birgi, Gerçekli gibi yerleşimlerde tarihi ve edebi inceleme ve araştırmalarda bulunulmuştur.⁶⁸ Dil Devriminin getirdiği yenilikleri halka ulaştırmayı amaçlayan şube, dil derlemelerine de önem vermiş bu konuda konferanslar düzenlemiştir.⁶⁹ Tarih araştırmalarına oldukça fazla zaman ayıran Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından 1935 yılında da iki halk gecesi, 3 konferans ve 3 söylev gerçekleştirilmiştir. Üç köy gezisinde köylüler ve aşiretler arasında sentaks bakımından araştırmalarda bulunulmuştur.⁷⁰ Ödemiş ve çevresinin İnkılap ve İstiklal Savaşına ait tarihi eser ve andaçları toplamış Kurtuluş savaşını anlatacak bir müze oluşturulması düşünülmüştür.⁷¹

2) *Güzel Sanatlar Kolu :*

Kurulduğu 1934 yılında 55 üyesi bulunan Güzel Sanatlar şubesi öncelikle bir bando teşkil edilerek batı müziğine vakıf bir öğretmen idaresinde çalışmaya başlamıştır.⁷² Halkevi Bandosu oluşturulmuş ve bando ulusal ve yerel bayramlarda görev almıştır.⁷³ Zaman zaman belirli dönemlerde açılan müzik kurslarının yanında, kolun bir de müzik grubu bulunuyordu.⁷⁴ Güzel Sanatlar Kolu çağdaş müzik, klasik müzik, sanat müziği ve otantik halk müziğinin değerli isimleri Ödemiş'e davet ederek konserler verdirmiştir.⁷⁵ Bunlar arasında Ferit Hilmi (Atrek), Emin Gençalp, Piyanist Selahattin, Mösyö Beroviç, Mösyö Körber, Ahmet Şenses, Hamiyet Yüceses, Münir Nurettin dikkati çeken sanatçılardı. Halk için düzenlenen müzik ve sanat geceleriyle çağdaş ve çok sesli müziğin Ödemiş'te yerleşmesi ve gelişmesi için çalışan Güzel Sanatlar Kolu ayrıca köylerde mani ve türkü derlemeleriyle de ilgilendi. Faaliyette kaldığı süre içinde halkın güzel sanatlara olan ilgisini arttırmak için uğraş verdi.

⁶⁸ Yeni Asır 4 Teşrin-I Suni 1934, Anadolu 27 Mart 1935.

⁶⁹ "Ödemiş", Ege Tecim ve Endüstri Büyük Klavuzu, İzmir 1937, s. 211, Anadolu 28 Eylül 1947.

⁷⁰ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, Ankara 1936, s. 104.

⁷¹ Anadolu 13 Mart 1935. Uzun yıllar başarıyla devam eden bu çalışmayla toplanan yüzlerce eser Halkevinin 1951 yılında kapatılmasının ardından dağılmış bir vaziyettedir.

⁷² Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 101.

⁷³ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 104.

⁷⁴ Anadolu 4 Haziran 1937, Efe 29 Mart 1947.

⁷⁵ Yeni Asır 29 Ocak 1946, Yeni Asır 7 Nisan 1946, Efe 14 Şubat 1948, Anadolu 20 Kasım 1949.

3) *Temsil Kolu* :

1934 yılında 26 üye ile çalışmalarına başlayan temsil kolunun bir yıl sonra 1935 yılında üye sayısı 32'ye çıkmıştır.⁷⁶ Kurulduğu yıl ancak 4 temsil veren Halkevinde 1935 yılında 1500 kişinin izlediği üç temsil verilmiştir.⁷⁷ 1936 yılından itibaren kaza merkezine uzak yerlerde de Ödemiş Halkevinin temsil kolu üyeleri oyunlarını sergilemişlerdir.⁷⁸ 1944 yılı itibarıyla halkevleriyle ilgili yapılan bir değerlendirmede Ödemiş'e oranla daha küçük bir yerleşim olan Ödemiş'in kasabalarından Kaymakçı'da tiyatro kolunun etkinliği ve oyun çalışmalarından söz edilirken Ödemiş Halkevinden bahsedilmemesi nispeten Ödemiş Halkevinde tiyatro faaliyetlerinin zayıf bir şekilde yapıldığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.⁷⁹ 1940'lı yılların sonunda Ödemiş Halkevinde sergilenen oyunların bayağılığından ve basitliğinden söz eden oldukça fazla gazete haberine rastladık. Genelde tiyatro ile ilgilenen şube diğer sahne sanatlarında da önem verdi. Geleneksel değerleri işlerken, ulusal piyeslerle, halkı eğitim yoluyla bilinçlendirmeye çalışmıştır. Halkevinin Temsil Kolu tarafından sergilenen bazı oyunların isimleri şöyleydi. "İstiklal", "Şeriye Mahkemesi", "Tarih Utansın", "Para Delisi", "Akın", "Bir İlan Hatası", "Vatan ve Vazife", "Alpaslan", "Zafer Tablosu"⁸⁰.

4) *Spor Kolu*:

Ödemiş gençliğinin Beden Eğitimi'ne önem vererek, spor yapabilmeleri için öncelikle Ödemiş Halkevi Bahçesinin etrafında koşu için yerler ve bir de Voleybol sahası yapılmış, futbol sahasının da etrafı duvarlarla çevrilmiştir.⁸¹ Ödemiş Halkevinin en kalabalık şubesi olan Spor Kolu'nun daha kurulduğu tarihlerde 160 üyesi bulunuyordu.⁸² İlk gezisini Aydın'a yapan Halkevi sporcuları Aydınspor'u Aydın'da 6-0 mağlup etmişlerdir. Ödemiş'te futbol, voleybol, tenis, atletizm sporlarının yapılmasına öncülük eden Halkevi Spor Kolu⁸³ 1935 yılı içinde bir konferans vererek iki maç oynamıştır. Spor Kolu Ödemiş çevresindeki spor kulüplerine de maddi yardımda bulunmuştur. İki bilardo masasını da

⁷⁶ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 101.

⁷⁷ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası.

⁷⁸ Halkevlerinin 1937 Senesi Çalışma Raporu, Ankara 1937, s. 112. Anadolu 15 Ağustos 1936.

⁷⁹ Nurhan KARADAĞ, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951), Ankara 1998, s. 101.

⁸⁰ Anadolu 10 Haziran 1934, Yeni Asır 2 Teşrin-I Sani 1934, Anadolu 23 Şubat 1938, Anadolu 1 Mart 1941, Anadolu 27 Mayıs 1944, Ödemiş 6 Şubat 1948, Efe 10 Nisan 1948, Ödemiş 9 Nisan 1948.

⁸¹ Anadolu 18 Haziran 1934.

⁸² Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 104.

⁸³ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 101.

Ödemiş'e getirterek Ödemiş'in bilardoyla tanışmasını sağlamıştır.⁸⁴ Halkevi Spor Kolu İlkurşun da geleneksel spor gösterilerini her yıl organize etmiş⁸⁵ çevre tanıtım gezileri düzenlemiş⁸⁶ Gölcük'te spor eğlencelerini programlı hale getirmiştir.⁸⁷ Bu arada, 1937 yılında Bozdağ da faaliyet göstermek üzere, 15 kişilik kayakçılar grubu oluşturulmuştur.⁸⁸ Halkevlerinin Spor Kolu şubeleri içerisinde Batı Anadolu faaliyet gösteren tek kayakçı grubu Ödemiş Halkevinde bulunuyordu. Ödemiş'te spor'un kalkınması için Halkevi kupası maçları düzenleyen spor kolu bu müsabakaları sistemli hale getirerek Ödemiş'te bulunan Altınova, Gençlikspor, Sanat Enstitüsü takımlarının katılımını sağlamıştır.⁸⁹ Spor konferansları ile halkın spor faaliyetleri ile bilgisini arttırmaya çalışan spor şubesi, yerel spor bayramları düzenleyerek halkın spora ilgisi çekici hale getirilmiştir. Spor şubesi düzenlediği gezilerle yurdun çeşitli yerlerinin tanınmasını ve buralardaki gençlikle Ödemiş gençliğinin kaynaşması gerçekleştirilmiştir.

5) Sosyal Yardım Kolu :

Ödemiş'te gerçekten yardıma gereksinimi olanları bulup bunlarla ilgilenmek, yardım sağlamak alanında çalışmalar yapan şubenin 1934 yılında 97 üyesi bulunuyordu.⁹⁰ Sosyal Yardım Şubesi kurulduğu günlerde Ödemiş Ortaokulunda kimsesiz dokuz gencin yemek ve yatak ihtiyacını karşılamış, kimsesizlerin parasız muayene ve tedavilerine yardımcı olmuştur.⁹¹ 1935 yılında bir balo düzenleyen şube ayrıca, 6 konferans vermiş, 3 yoksul vatandaşa iş bulmuş, 5 öğrenci Halkevi adına koruma altına alınmış, köylüye mahkemelerde yardımcı olmak amacıyla parasız avukat temin edilmiş ve ücretsiz olarak yoksul hastalara bakılmıştır.⁹² Sosyal yardım kolu 1937 yılında bakım odaları ve klinik kurmuş.⁹³ 1934 yılından itibaren halka sağlık konusunda filmler getirterek izlettirmiştir.⁹⁴ II. Dünya Savaşı süresince Himaye-i Etfal ve CHP ile birlikte yapılan çalışmalar sonucu 120 fakir öğrenciye her gün yemek verilmiş, 60 takım elbise, 120 çift ayakkabı çocuklara dağıtılmış,

⁸⁴ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 104.

⁸⁵ Anadolu, 31 Mayıs 1948.

⁸⁶ Anadolu, 22 Ağustos 1936.

⁸⁷ Anadolu, 30 Temmuz 1942.

⁸⁸ Anadolu, 28 Şubat 1937.

⁸⁹ Efe, 1 Mayıs 1948 Ödemiş 7 Mayıs 1948.

⁹⁰ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporu Hulasası, s. 101.

⁹¹ İzmir Postası, 16 Kanun-I Evvel 1934.

⁹² Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporu Hulasası, s. 104, Ege Tecim ve Endüstri Bütük Kılavuzu, s. 211.

⁹³ Halkevlerinin 1937 Yılı Çalışma Raporu, Ankara 1938, s. 112.

⁹⁴ İzmir Postası, 10 Kanun-I Evvel 1934.

200 fakir aileye sürekli zahire ve giyecek yardımı yapılmıştır. Erlere de hediye almak için şube tarafından 500 lira toplanarak Kızılay'a ulaştırılmıştır.⁹⁵ Bu yardımlar 1943 yılında da devam etmiş, kaza merkezinde 360 fakire arasıra, 1500 fakire de sürekli yemek ve erzak dağıtımı yapılmıştır.⁹⁶ 1947 yılında fakir halk için iki doktor nezaretinde ücretsiz muayene servisi yapan sosyal yardım kolu muhtaç olanlara da ilaç yardımında bulunmuştur.⁹⁷

6) *Halk Dershaneleri ve Kursları Kolu :*

Tamamıyla halk eğitimine yönelik çalışmaları düzenleyen şube, okuma-yazma ve yetiştirme faaliyetlerini yürütürken, halkın bilgisini arttıracak, belirli meslekleri öğretecek, el becerilerini geliştirecek kurs programları düzenlemiştir. El sanatlarını destekleyerek üretime yönelik yerel örgütleri harekete geçirmiştir. Kurulduğu 1934 yılında on beş üyesi bulunan şube de hiç kadın üye yer almamıştı. 1934 yılında açılan Fransızca ve Almanca dil kurslarına 75 öğrenci devam etmiştir.⁹⁸ Yabancı Dil Kursları her yıl öğretmenler nezaretinde gerçekleştiriliyordu. 1947 yılından itibaren Kurslar Kolu İngilizce derslere de başlamıştır.⁹⁹ II. Dünya Savaşı rüzgarlarının estiği 1935 yılında savaşta kullanılabilecek zehirli gazlardan korunmak amacıyla bir kurs düzenlenirken¹⁰⁰ el becerileri ve meslek kursları arasında dikiş nakış kursu,¹⁰¹ çeşitli tarihlerde kesim kursları,¹⁰² ipekçilik kursu,¹⁰³ ev konserveçiliği kursu,¹⁰⁴ yanında Ödemiş Cezaevinde okuma kursları, okuma yazma bilmeyen bayanlara yönelik okuma kursları ve müzik kursları açılmıştır.¹⁰⁵ Kurslar sonunda başarılı olanlara diplomaları verilmiş, ortaya çıkarılan eserler Halkevinde sergilenmiştir.

7) *Kitaplık ve Yayın Kolu :*

Her bir yazılı kalıntı kültür tarihi araştırmacıları için önemli kaynaktır. Halkevi teşkilatı bu görevi yerine getirirken memleket içinde atıl kalan

⁹⁵ "Ödemiş Halkevi Faaliyetlerinden", *Yeni Asır* 25 Kanun-i Evvel 1942.

⁹⁶ "Ödemiş Halkevi Sosyal Yardım Kolunun Yardımları", *Anadolu* 26 Şubat 1943.

⁹⁷ *Efe* 19 Temmuz 1947, *Yeni Asır* 19 Aralık 1947.

⁹⁸ *Anadolu* 19 Nisan 1934.

⁹⁹ *Anadolu* 9 Kasım 1947, *Ödemiş* 25 Mart 1949.

¹⁰⁰ "Ödemiş Halkevinde Zehirli Gazlardan Korunma Kursları" *Yeni Ödemiş*, Yıl 4, Sayı 15, *Ödemiş* 1935, s. 6.

¹⁰¹ *Anadolu* 12 Haziran 19367, *Anadolu* 3 Mayıs 1938, *Efe* 28 Şubat 1948.

¹⁰² *Ödemiş* 25 Mart 1949.

¹⁰³ *Anadolu*, 4 Mayıs 1948.

¹⁰⁴ *Anadolu* 29 Ağustos 1942, *Yeni Asır* 29 Temmuz 1948, *Ödemiş* 23 Temmuz 1948.

¹⁰⁵ *Yeni Asır* 19 Aralık 1947.

bir gücü harekete geçirmiştir.¹⁰⁶ Ödemiş Halkevi yanbaşındaki Tire Halkevi'nin çıkardığı Küçük Menderes, İzmir Halkevi'nin çıkardığı Fikirler dergisi gibi ciddi ve kapsamlı sayılabilecek dergi yayını olmasa da kısa süre yayın hayatında kalan Yeni Ödemiş Dergisi bir şekilde Ödemiş Halkevinin yayın organı hüviyetindedir. Ödemiş Halkevi'nin kurulduğu ilk günlerde Türk Hava Kurumu'nun alt katında 500 kitaptan oluşan kütüphanesi ve okuma odasıyla da Ödemişlilerin okuma ihtiyacını karşıladığı biliyoruz.¹⁰⁷ Faaliyete geçtiği 1934 yılında şubenin 51 üyesi bulunuyordu.¹⁰⁸ Kütüphaneye yapılan bağışlarla kitap sayısı 1935 yılında 750'ye, kütüphaneden yararlananların sayısı da 279'a ulaşmıştır.¹⁰⁹ 1936 yılında Türk Hava kurum Ödemiş Şubesi Binasının üst katına taşınan kitaplık ve yayın koluna ait kütüphane de kitap sayısı 2300 idi. Bu arada İzmir Milletvekili Rahmi Köken ile Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce de bu kütüphaneye kitap bağışında bulunmuşlardır. Halkevi'nin kitaplık kolu gezici kitaplıklarla kitaplarının halkın ayağına götürmüştür.¹¹⁰ Şube kitap sergileri açmış, ulusal ve yerel gazete ile dergileri mümkün olduğunca okuma odalarına getirmiştir. Halkevinin tüm bu çabalarına karşın gece gündüz okuma odası açık tutulmasına rağmen bir türlü Ödemiş'te okuma alışkanlığı sağlanamamıştır. Halkevi yöneticileri bir şekilde bu durumu biraz da hayıflanarak raporlarına kaydetmişlerdir.¹¹¹ Düzenli yayın yapan bir dergisi olmadığı için Ödemiş Halkevinin değerli üyelerinin yaptığı çalışmalar ve konferans metinlerini derli toplu bir yerde bulamıyoruz. Yayın Kolu'nun "İlk kurşun" adında bir formalık eser yayınladığı ve bunu ilk kurşun törenlerinde davetlilere dağıttığını biliyoruz.¹¹² Ayrıca Eyüp Hamdi Akman tarafından verilmiş olan İnkılap ve İstiklal konferansları serisi de yayın kolu tarafından kitaplaştırılmıştır.¹¹³ "Türk Milliyet ve Milliyetçiliği", ve "Türk Devrimi ve Devrimciliği" isimlerini taşıyan bu eserler konuşmacının Halkevi adına Ödemiş, Birgi, Adagide ve Bayındır da verdiği konferans metinleridir.

¹⁰⁶ Mahmut H. Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", *Kebikeç*, Yıl 2, Sayı 3, Ankara 1996, s. 131.

¹⁰⁷ Kaya Bengisu, a.g.e., s. 106.

¹⁰⁸ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s.101.

¹⁰⁹ "Ödemiş", Ege Tecim ve Endüstri Büyük Kılavuzu s. 290-291.

¹¹⁰ *Anadolu* 15 Ağustos 1936.

¹¹¹ "Ödemiş Köylüleri Halkevi Kütüphanesine Niçin Uğramıyorlar", *Yeni Asır* 19 Aralık 1947.

¹¹² Bu eseri ilgili tüm uğraşımıza rağmen bulamadık. *Yeni Asır* 3 Haziran 1947.

¹¹³ Günver Güneş, "Cumhuriyet Öğretmeni: Eyüp Hamdi Akman", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: IV, sayı.11, Yıl:2004-2005, İzmir 2005, s.118.

Tablo 1 Ödemiş Halkevi Kütüphanesi (1935-1944)¹¹⁴

(a) Kütüphanede Mevcut Kitaplar

1 Yılda Okuyucu Sayısı

Diller İtibarıyla

Yıllar	Türk Harfi	Arap Harfi	Yabancı Dil	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1936-1937	300	315	1	616	457	9	466
1937-1938	320	290	-	616	328	-	328
1938-1939	323	293	-	616	869	-	869
1939-1940	323	293	-	616	1005	-	1005
1940-1941	626	317	1	944	1543	20	1563
1941-1942	626	317	1	944	1697	99	1796
1942-1943	626	317	1	944	-	-	-
1943-1944	626	317	301	1244	2411	1005	3416

8) Köylülük Kolu :

1934 yılında 34 üye ile çalışmaya başlayan şube de¹¹⁵ üye sayısı 1935 yılında 53'e yükselmiştir. Ödemiş'te sosyal, kültürel açıdan gelişmesi amacıyla sık sık köylere geziler düzenleyen Köycülük Kolu bu gezilerde doktor, veteriner, dişçi, ziraatçı, avukatlardan oluşan heyetlerle katılırken köylülerin sorunlarıyla ilgilenip çareler bulmaya çalışmıştır.¹¹⁶ Köycülük Kolu Ödemiş köylerine ait mektupların vaktinde ait oldukları yere sevki için teşebbüste bulunurken, köylerde spor meydanları kurulması, tavuk istasyonları oluşturulması yanısıra sağlık ve tarım bilgisini geliştirmek için denemeler girişilmiştir.¹¹⁷ Şube tarafında Ödemiş'in Zeytinlik Köyü numune köy seçilmiş, gelişmesi için her türlü yardım götürülmüştür. Köylü ve kentli arasındaki kaynaşma köy bayramları ile

¹¹⁴ Tablo 1 de Ödemiş Kütüphanesi verileri için Bkz. Müteferrik Maarif İstatistikleri 1939-1940-1941-1942-1943-1944.

¹¹⁵ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 101.

¹¹⁶ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 104.

¹¹⁷ Ödemiş Halkevi Köycülük Kolu Faaliyetlerine İlişkin 1936 yılında bir eser yayınlanmıştır. Bu eserde CHP Köycülük politikası ve köycülük faaliyetleri uzun uzadıya anlatılmıştır. Bkz. Eyüp Hamdi Akman, **Türk Köylüsünün Kalkınma Yolları**, İzmir 1936.

gerçekleştirilirken, zengin ve kalkınmış Ödemiş köylüsü yaratmak için tarım sergileri açılmıştır. 1936 yılında 10 köy gezisi yapılırken, üç bölge de arı istasyonları kurulmuş, köylülere yeni ölçüler hakkında konferans verilmiştir.¹¹⁸ 1944 yılında Adagide'ye yapılan geziye Kaymakam Esat Onat'ta katılmış, burada 120 fakir köylü muayene edilerek, köylülerin sorunları dinlenmiş, halk türküleri söylenip, milli oyunlar oynanarak, mütehassıslar tarafından konferanslar gerçekleştirilmiştir.¹¹⁹ Ödemiş Halkevi Köycülük Kolu'nun sloganı olan "her hafta bir köye" sloganı tutmuş, Ödemiş köylerinde Cumhuriyet döneminde önemli atılımlar göze çarpmaya başlamıştı.¹²⁰

9) Müze ve Sergi Kolu :

Ödemiş'te tarihi ve kültürel zenginliğin korunması ve tarihini araştırmak, bulunan eserleri halka tanıtarak halka tarih kültürü ve bilgisini ulaştırarak sergi ve müze açılmasına ön ayak olmuş olan şube faaliyete geçtiği yıl 250 kişiye konferans verip, birde ilk kurşun törenini düzenlemiştir.¹²¹ Halkevinde Ödemiş ve çevresinden topladığı değerli eserlerden oluşan küçük bir müzesi bulunuyordu.¹²² Şubenin en önemli girişimi ise Milli Mücadele Tarihi açısından büyük bir proje niteliğinde olan Kuva-yı Milliye'ye katılanların hatıralarının toplandığı arşivdi. Şube başkanı Ali Orhan İlkurşun'un yönettiği bu proje Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadele tarihi açısından değerleri belgeleri içeren bir eser olarak yıllar sonra Ali Orhan İlkurşun'un daktilo tuşlarından kütüphanelere ve araştırmalara ulaşmıştır.¹²³

Halkevlerinin Kapatılması ve Ödemiş Halkevinin Sonu

Özellikle çok partili hayata geçildikten sonra CHP'nin bir uzantısı olarak görülen Halkevi DP'liler tarafından protesto edilmiş bu partinin taraftarları Halkevi faaliyetlerine katılmaz olmuşlardı. DP'nin Ödemiş'te ki yayın organı konumunda bulunan Efe gazetesi bu durumu her fırsatta sütunlarına taşıyor. Halkevini ve çalışmalarını yıpratıcı haberler veriyordu. "500.000 liralık Halkevi var Halk Yok", "Ödemiş Halkevi, Ödemiş Halk Partisinin İdare Merkezidir", "Tiyatro, temsiller boş salonlara verilmektedir", "Altı oku Halkevinden atın biz de gelelim" gibi kışkırtıcı yayınlar Ödemiş halkını Halkevinden uzaklaştırmıştır. Çok

¹¹⁸ Ege Tecim ve Endüstri Büyük Kılavuzu, s.211.

¹¹⁹ Yeni Asır, 27 Ağustos 1944.

¹²⁰ "Ödemiş Köylerinde Kalkanma", Yeni Asır 19 Aralık 1947.

¹²¹ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s. 105.

¹²² Yeni Asır, 19 Aralık 1947.

¹²³ Bu çalışma Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsünde orijinal dosyasında bulunmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü Kütüphanesinde de fotokopileri mevcuttur.

partili hayata geçildikten sonra CHP'ne bağlı olmaya devam eden Halkevinin "*hükmi şahsiyeti haiz bir tesis*" haline getirilmesi¹²⁴ için 1947 yılında CHP Büyük Kurultayı'nda karar alınmasına rağmen bu gerçekleştirilemedi. Küçük siyasi hesaplar nedeniyle son yıllarında sürekli yapılan eleştiriler yüzünden başkan ve yönetim kurulunu yenilemek zorunda kalan Ödemiş Halkevi 14 Mayıs 1950 tarihinde DP'nin ezici bir çoğunlukla iktidara gelmesinden sonra faaliyetlerini yavaşlatmış, bir süre sonra da durdurmuştur.¹²⁵ Halkevlerinin faaliyetlerini resmen olanaksızlaştıran 5830 sayılı yasa ile tüm Halkevleri faaliyetlerine son verirken, 1934 yılından 1951'e kadar 17 yıl faaliyet gösteren Ödemiş Halkevi' de çalışmalarını sonlandırmıştır.

Sonuç

Türk Ocakları, Muallimler Birliği, Spor Kulüpleri ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında kültürel hayatta görülen en çok seslilik 1932 yılında Halkevlerinin kurulmasıyla tek sesliliğe dönüşmüştür. Tüm kültürel kuruluşların Halkevlerinin dokuz şubesinin etkisi altında ve CHP'ne bağlı olarak çalışması bu etkinliklere dinamizm kazandırmıştır. Tüm Türkiye'de olduğu gibi Ödemiş'te de bütün kültürel kuruluşların Halkevi yörüngesinde toplanmasıyla Türk Devrimi ve Cumhuriyet ideolojisi daha geniş toplumsal kesimlere ulaşma olanağı bulmuştur. Ödemiş Halkevi sosyal ve kültürel alanda Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil Şubeleriyle Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği çağdaş yaşam tarzının Küçük Menderes bölgesindeki öncüsü olmuştur.

¹²⁴ "CHP Büyük Kurultayının Kararı", *Ulus* 28 Kasım 1947, "Halkevlerinin Geleceği, *Ulus* 28 Kasım 1947.

¹²⁵ Tarhan ERDEM, İ. Selçuk EREZ, *Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1923-1951-1963)*, CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yay., İstanbul 1963, s.7, Anıl Çeçen, a.g.e., s. 252.